

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

OGÓLNOPOLSKIE RAMOWE WYTYCZNE TWORZENIA LOKALNYCH PLANÓW DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH

Wytyczne przygotowano w ramach projektu

**Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów
i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych**

realizowanego w ramach Programu Operacyjnego *Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020*,
Osi Priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*,
Działanie 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności*,
współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wprowadzenie w proces deinstytucjonalizacji usług społecznych	3
Cel tworzenia Lokalnych Planów Deinstytucjonalizacji	4
Rola ramowych Wytycznych	5
Struktura Lokalnych Planów Deinstytucjonalizacji	
Część diagnostyczna	7
Część programowa	8
Charakterystyka Usług Społecznych	
Usługi świadczone w miejscu zamieszkania	13
Usługi świadczone w trybie dziennym	13
Usługi świadczone całodobowo	14
Kadry usług społecznych	14
Przykładowe działania w zakresie rozwoju usług w środowisku	
Obszar nr 1 Koordynacja usług społecznych	15
Obszar nr 2 Rozwój opieki nieformalnej	16
Obszar nr 3 Wsparcie rodziny i osób pełniących opiekę nad osobą potrzebującą wsparcia w codziennym funkcjonowaniu	18
Obszar nr 4 Rozwój usług opiekuńczych	19
Obszar nr 5 Rozwój ośrodków wsparcia dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami	21
Obszar nr 6 Rozwój infrastruktury wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	23
Obszar nr 7 Zwiększenie dostępności do usług transportowych	24
Obszar nr 8 Rozwój usług prewencyjnych dla osób zagrożonych bezdomnością	24
Obszar nr 9 Rozwój usług środowiskowych dla osób w kryzysie bezdomności	25
Przykładowe działania w zakresie organizowania nieinstytucjonalnego wsparcia całodobowego	
Obszar nr 10 Rozwój mieszkalnictwa wspomaganego z koszykiem usług	25
Obszar nr 11 Tworzenie rozwiązań mieszkaniowych dla osób o szczególnych potrzebach	27
Obszar nr 12 Rozwój centrów opiekuńczo-mieszkalnych	28
Obszar nr 13 Rozwój rodzinnych domów pomocy	28
Obszar nr 14 Rozwój ośrodków wsparcia z miejscami całodobowymi	31
Możliwe działania w zakresie zmiany funkcjonowania domu pomocy społecznej (DPS)	
Obszar nr 15 Świadczenie usług związanych ze stałym pobytem osób w domu pomocy społecznej jako jeden z elementów funkcjonowania DPS	32
Obszar nr 16 Rozwój usług opieki wytchnieniowej świadczonej przez DPS	32
Obszar nr 17 Świadczenie usług opiekuńczych dla osób niezamieszkujących w DPS	32
Obszar nr 18 Dokonywanie przez DPS diagnoz pod kątem możliwości usamodzielnienia mieszkańców	33
Możliwe działania w zakresie zmiany funkcjonowania placówek udzielających tymczasowego schronienia osobom bezdomnym	
Obszar nr 19 Zmiana sposobu funkcjonowania placówek dla osób w kryzysie bezdomności	34
Możliwe działania w zakresie wsparcia dziecka i rodziny oraz pieczy zastępczej	
Obszar nr 20 Wzmocnienie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej	34
Obszar nr 21 Wzmocnienie współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie działań wspierających system pieczy zastępczej	35
Obszar nr 22 Wzmocnienie działań na rzecz wspierania dziecka i rodziny, w tym rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka, w zakresie wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych	36
Obszar nr 23 Intensyfikacja i wzmocnienie działań na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej	36
Obszar nr 24 Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej poprzez realizację projektów w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych	38

WPROWADZENIE W PROCES DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH

Deinstytucjonalizacja usług społecznych stanowi ważny kierunek rozwoju i zmian polityki społecznej państwa, szczególnie w kontekście aktualnych wyzwań i potrzeb społecznych ujawniających się na szczeblach lokalnych (zmiany w strukturze społecznej, starzejąca się populacja, przeobrażenia rynku pracy, wyzwania pieczy zastępczej, nowe wyzwania zdrowotne i ekologiczne, bezdomność itd.).

Po wprowadzeniu w ostatnich latach programów rządowych (m.in. *Program 500 plus*), a następnie wprowadzeniu możliwości tworzenia nowej instytucji lokalnej – centrum usług społecznych (CUS), aktualnym wyzwaniem staje się proces skutecznej deinstytucjonalizacji usług społecznych w kierunku rozwoju usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w miejscu zamieszkania obywateli.

Deinstytucjonalizacja usług społecznych jest oczekiwanym procesem. Z wielu analiz i badań naukowych wynika, że usługi społeczne organizowane w społeczności lokalnej i w środowisku zamieszkania przynoszą pozytywne rezultaty i zadowolenie odbiorców.

Kierunek deinstytucjonalizacji usług społecznych wspiera w ostatnich latach Komisja Europejska i inne podmioty Unii Europejskiej – w nowej Agendzie unijnej silnie akcentuje się inwestycje w usługi społeczne i deinstytucjonalizację rozwiązań. Na ten cel będą przeznaczane środki finansowe z funduszy polityki spójności UE. Doświadczenia związane z realizowanym już procesem deinstytucjonalizacji np. pieczy zastępczej, powstawania mieszkań chronionych i wspomaganych, zwiększania środowiskowych usług opiekuńczych wskazują, że jest to słuszny kierunek. Dokument przygotowany w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej (MRiPS) pn. *Strategia Rozwoju Usług Społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)* wskazuje kierunki rozwoju usług społecznych, określając jednocześnie proces deinstytucjonalizacji usług społecznych jako długoletni i stawiający wiele wyzwań dla administracji centralnej i samorządowej.

Rozwój usług społecznych i ich proces deinstytucjonalizacji będzie się odbywał tam, gdzie są potrzeby społeczne, czyli na poziomie lokalnym. Stąd też kluczowe będzie zaangażowanie samorządów lokalnych w planowanie i organizację całego procesu. Na poziomie regionalnym samorządy województw zobowiązane będą aby w perspektywie finansowej 2021–2027 przygotowywać Regionalne Plany Deinstytucjonalizacji Usług Społecznych, które będą określały ramy prowadzonych działań, natomiast samorząd powiatowy i gminny będzie odpowiadał za opracowanie planów organizacji i realizacji usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej.

Samorządy lokalne powinny zatem w obecnej chwili zająć się procesem diagnozowania potrzeb w zakresie usług społecznych i odpowiednio zaplanować proces deinstytucjonalizacji usług społecznych. Temu mają służyć przedkładane *Wytyczne* jako materiał kierunkujący i pomocniczy do opracowania Lokalnych Planów Deinstytucjonalizacji Usług Społecznych.

Na potrzeby tego dokumentu używa się dwóch definicji „deinstytucjonalizacji” organizacji międzynarodowych:

- UNICEF, która brzmi: *Deinstytucjonalizacja oznacza całość planowania transformacji i zmniejszania rozmiaru zakładów stacjonarnych lub ich likwidacji, przy jednoczesnym zapewnieniu innego rodzaju różnorodnych usług opieki, bazujących na standardach wynikających z praw człowieka i zorientowanych na rezultaty oraz*
- Komisji Europejskiej w brzmieniu: (...) *Deinstytucjonalizacja rozumiana powinna być nie tyle jako dążenie do zamknięcia zakładów opieki, ale jako proces rozwoju usług społecznych na poziomie rodziny i lokalnej społeczności, który miałby umożliwić pozostawanie przez osobę potrzebującą pomocy jak najdłużej w swoim środowisku zamieszkania (...).*

CEL TWORZENIA LOKALNYCH PLANÓW DEINSTYTUCJONALIZACJI

Celem Lokalnych Planów Deinstytucjonalizacji Usług Społecznych jest wyznaczenie kierunków rozwoju usług społecznych na szczeblu lokalnym, zarówno z zakresie koniecznych interwencji, jak i podjęcia działań o charakterze prewencyjnym i profilaktycznym. Aby wyznaczyć kierunki rozwojowe w zakresie poszczególnych usług należy przeprowadzić działania diagnostyczne i analityczne określające stan faktyczny (jak jest?), jak i określić wyzwania na najbliższą przyszłość (jak ma być?). Jednym z celów Planu jest zatem dokonanie pogłębionej diagnozy potrzeb społecznych w społeczności lokalnej co do zakresu i form usług. Przeprowadzenie dobrej diagnozy uwzględniającej opis struktury społecznej gminy/powiatu, identyfikację głównych występujących problemów społecznych, analizę podstawowych dokumentów strategicznych samorządu i innych podmiotów m.in. Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej (ROPS), stanowi podstawę do formułowania zadań i działań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie kreacji i realizacji usług społecznych.

Samorządy planując rozwój usług społecznych powinny dokonać inwentaryzacji istniejących zasobów oraz dokonać szczegółowej analizy interesariuszy tego procesu (analiza podmiotów instytucjonalnych i organizacji oraz potencjalnych partnerów tego procesu). Plany powinny uwzględniać analizę potrzeb wszystkich stron procesu organizacji usług – zarówno samych odbiorców, jak i potencjalnych dostawców usług społecznych. Niezwykle ważnym zadaniem jest określenie stanu przygotowania kadr służb społecznych, w tym istniejących deficytów kadrowych i kompetencyjnych.

Analiza potrzeb powinna dotyczyć osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie psychicznym, osób w kryzysie bezdomności, dzieci w wieloosobowych placówkach całodobowych, jak również potrzeb jednostek samorządu terytorialnego, na terenie których będą wdrażane rozwiązania: m.in. możliwości finansowe, lokalowe, kadrowe oraz potrzeby pracowników wykonujących usługi społeczne.

Ważnym elementem Planów Deinstytucjonalizacji jest określenie konkretnych celów i działań w poszczególnych obszarach lokalnej polityki społecznej. Operacjonalizacja Planów Deinstytucjonalizacji powinna skupiać się na zagadnieniach związanych z kreacją i realizacją usług dostarczanych w środowisku zamieszkania odbiorców. Dotyczy to zarówno usług organizowanych w społecznościach lokalnych w formie dziennej, w tym mieszkalnictwa wspomagane, jak również usług dostarczanych bezpośrednio w domu. Plany powinny określać również cele związane z otwieraniem się instytucji świadczących całodobowe usługi społeczne w formie stacjonarnej na działania środowiskowe o wielofunkcyjnym charakterze. Dotyczy to takich podmiotów jak domy pomocy społecznej czy placówki całodobowej opieki. Deinstytucjonalizacja usług społecznych oznacza również zmianę charakteru i formy działalności tych podmiotów oraz przygotowanie kompetencyjne kadry do działań środowiskowych.

Ważnym celem Planów Deinstytucjonalizacji jest analiza kosztowa inwestycji w usługi społeczne w kontekście możliwości budżetowych samorządów i innych podmiotów. Kalkulacja kosztów powinna uwzględniać mieszane formy finansowania usług wskazując na źródła krajowe, samorządowe i europejskie.

Lokalne Plany Deinstytucjonalizacji Usług Społecznych, w zależności od potrzeb i możliwości jednostki samorządu terytorialnego oraz w zależności od potrzeb lokalnej społeczności, mogą odnosić się do takich zagadnień jak: koordynacja i zarządzanie usługami społecznymi, rozwój mieszkalnictwa wspomagane, rozwój centrów opiekuńczo-mieszkalnych i rodzinnych domów pomocy, rozwój ośrodków wsparcia z miejscami całodobowymi, rozwój usług środowiskowych, opiekuńczych i wychowawczych.

ROLA RAMOWYCH WYTYCZNYCH

Ramowe Wytyczne stanowią wsparcie dla samorządów lokalnych w przeprowadzeniu procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, wskazując modelowy lokalny plan rozwoju różnorodnych form wsparcia świadczonych w środowisku.

Wytyczne wskazują zarówno ramy prawne, jak i praktyczne wskazania w zakresie tworzenia planów deinstytucjonalizacji w odniesieniu do grup docelowych odbiorców zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych.

Niniejsze Wytyczne odnoszą się do trzech aspektów deinstytucjonalizacji:

- 1) deinstytucjonalizacja – rozumiana jako proces rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności (również profilaktycznych), które mają ograniczyć konieczność skierowania osoby do instytucji zapewniających opiekę w formie pobytu całodobowego;
- 2) deinstytucjonalizacja – rozumiana jako ewentualne ograniczanie miejsc w dużych instytucjach zapewniających wsparcie;

3) deinstytucjonalizacja – rozumiana jako zmiana sposobu realizacji usług na rzecz osoby w formie stacjonarnej w świadczenie usług w sposób zdeinstytucjonalizowany lub mniej instytucjonalny.

Proces deinstytucjonalizacji obejmuje w szczególności:

- 1) rozwój usług w środowisku;
- 2) rozwój mieszkań wspomaganych;
- 3) otwarcie instytucji świadczących usługi społeczne w formie stacjonarnej na świadczenie usług w środowisku.

Ważne jest aby jednostki samorządu terytorialnego podjęły działania zmierzające do rozwoju usług społecznych w społeczności lokalnej w celu zaspokojenia potrzeb osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w wyniku czego zagwarantowana będzie możliwość dokonania przez osobę potrzebującą wsparcia osobistego, niczym nie zdeterminowanego, wyboru najbardziej optymalnej formy realizacji usługi.

Mając na względzie powyższe oraz biorąc pod uwagę zapisy *Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021–2030 (z perspektywą do 2035 r.)* przy tworzeniu lokalnych planów deinstytucjonalizacji należy mieć na względzie, że istota tego procesu obejmować powinna następujące kierunki działań:

- priorytet usług społecznych realizowanych w społeczności lokalnej przed usługami stacjonarnymi;
- rozwój zindywidualizowanych usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym usług o charakterze profilaktycznym, które wpłyną na ograniczenie opieki instytucjonalnej;
- rozwój mieszkań wspomaganych z koszykiem usług (planuje się zmiany legislacyjne, w wyniku których mieszkania wspomagane z koszykiem usług powstaną poprzez przekształcenie obecnie funkcjonujących mieszkań chronionych wspieranych i treningowych);
- wykorzystanie zasobów i potencjału instytucjonalnej opieki długoterminowej na poczet rozwoju nowych usług środowiskowych w społeczności lokalnej.

W tym celu plany deinstytucjonalizacji powinny definiować:

- 1) grupy docelowych odbiorców usług społecznych, z uwzględnieniem powodów udzielania pomocy (np. osoby z niepełnosprawnościami i osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby starsze, osoby w kryzysie psychicznym, dzieci i rodziny z dziećmi wymagające wsparcia, w tym dzieci z niepełnosprawnością, osoby w kryzysie bezdomności);
- 2) rozbudowany opis form pomocy możliwych do świadczenia w środowisku, dzięki którym możliwe będzie funkcjonowanie osoby w miejscu zamieszkania bez konieczności umieszczania w instytucji;
- 3) podmioty i organizacje zaangażowane w realizację planów deinstytucjonalizacji;
- 4) opisy scenariuszy deinstytucjonalizacji, jako przykłady dobrych praktyk.

Na poziomie samorządu gminy/powiatu powinien zostać powołany Zespół składający się z przedstawicieli różnych podmiotów zaangażowanych w proces deinstytucjonalizacji. Zespołem powinien kierować Koordynator odpowiedzialny za opracowanie i prowadzenie procesów, a w późniejszym czasie monitorowanie realizacji planu.

STRUKTURA LOKALNYCH PLANÓW DEINSTYTUCJONALIZACJI

1. Plan deinstytucjonalizacji powinien składać się z następujących elementów:

I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	
1.	CHARAKTERYSTYKA GMINY / POWIATU
1.1	Struktura społeczna gminy / powiatu
1.2	Problemy i wyzwania społeczne występujące na terenie działania samorządu
1.3	Analiza dokumentów strategicznych samorządu i aktów prawa miejscowego w zakresie realizowania usług społecznych
2.	ANALIZA ZASOBÓW ŚRODOWISKOWYCH
2.1	Analiza zasobów systemu wsparcia i realizowanych dotychczas usług (pomoc społeczna, piecza zastępcza, edukacja, ochrona zdrowia, rehabilitacja społeczna, rynek pracy, ekonomia społeczna itp.)
2.2	Analiza zasobów organizacji społecznych i nieformalnych sieci wsparcia oraz realizowanych dotychczas usług
2.3	Analiza zasobów podmiotów komercyjnych realizujących usługi społeczne
3.	NIEZBĘDNE DIAGNOZY W ZAKRESIE POTRZEB
3.1	Diagnoza potrzeb mieszkańców gminy/powiatu, z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców, którzy dzięki wzmocnieniu (poszerzeniu katalogu) usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej nie będą wymagali wsparcia w postaci całodobowej opieki instytucjonalnej
3.2	Diagnoza potrzeb z uwzględnieniem diagnozy funkcjonalnej mieszkańców domów pomocy społecznej w celu określenia niezbędnego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym oceny poziomu zdolności do samodzielnej egzystencji
3.3	Diagnoza potrzeb instytucji i organizacji społecznych (lokalowych, finansowych i kadrowych), w celu przeprowadzenia procesu deinstytucjonalizacji – przejścia z instytucji do opieki środowiskowej
3.4	Diagnoza w zakresie najbliższych kręgów wsparcia osób go potrzebujących oraz zasobów społeczności lokalnej ukierunkowana na poznanie potencjału rozwoju mechanizmów wsparcia w społecznościach lokalnych
4.	ANALIZA POTRZEB W ZAKRESIE REALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH
4.1	Obecnie realizowane usługi – zakres i stopień zabezpieczenia potrzeb osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, rodzin oraz dzieci i młodzieży w ramach pieczy zastępczej, osób z problemami zdrowia psychicznego oraz osób w kryzysie bezdomności
4.2	Diagnoza potrzeb w zakresie nierealizowanych usług lub usług realizowanych w niewystarczającym zakresie na poziomie lokalnym
4.3	Diagnoza potrzeb kadrowych i profesji społecznych, w tym personelu asystencko-opiekuńczego, zarówno w instytucjach, jak i w społeczności lokalnej, pod kątem przejścia z instytucji do opieki środowiskowej
4.4	Przyczyny nierealizowania usług społecznych

II. CZĘŚĆ PROGRAMOWA (przykładowe cele i działania zostaną rozpisane w załączniku dalszej części dokumentu)

1. PLAN DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG				
	CEL OGÓLNY	Cel szczegółowy nr 1	Działanie nr 1 (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
			Działanie nr 2 (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
		Cel szczegółowy nr 2	Działanie nr 1 (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
			Działanie nr 2 (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
		Cel szczegółowy nr N...	Działanie nr N (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
			Działanie nr N (dotyczące rozwinięcia konkretnej usługi, w określonych ramach czasowych)	Instytucje, podmioty, organizacje i osoby odpowiedzialne za wdrożenie lub zmianę sposobu realizacji konkretnej usługi
2. ANALIZA KOSZTÓW REALIZACJI PLANU				
2.1	Analiza kosztów realizowanych obecnie usług społecznych			
2.2	Kalkulacja kosztów realizacji usług po wdrożeniu planu deinstytucjonalizacji usług			
2.3	Źródła finansowania wdrożenia i realizacji planu deinstytucjonalizacji usług			

3.	DOSTĘPNE ZASOBY DLA REALIZACJI USŁUG (FINANSOWE, MATERIALNE, INFRASTRUKTURALNE)
4.	SYSTEMY MONITOROWANIA I OCENY
4.1	Wskaźniki rezultatu i produktu
4.2	Opis systemu monitorowania realizacji planu i osiągnięcia wskaźników oraz ocena skuteczności i efektywności Planu

2. Przy tworzeniu planu deinstytucjonalizacji usług społecznych należy wziąć pod uwagę następujące elementy:

I. STRUKTURA SPOŁECZNA GMINY / POWIATU:

W odniesieniu do poszczególnych grup osób wymagających wsparcia, tj. dzieci i rodzin, osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób z zaburzeniami psychicznymi czy osób bezdomnych, należy dokonać analizy m.in. pod kątem:

- liczby/odsetek danej grupy na terenie gminy/powiatu;
- liczby/odsetek danej grupy mieszkających samodzielnie;
- liczby/odsetek danej grupy osób wymagających wsparcia w formie różnego typu usług.

II. ISTNIEJĄCE NA TERENIE GMINY INSTYTUCJE:

- Liczba instytucji / placówek według rodzaju np.: dla osób starszych z niepełnosprawnościami, dla dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami, dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dla osób bezdomnych;
- położenie instytucji np. wieś/miasto, rozmiar miasta (liczba mieszkańców) itd.;
- wielkość instytucji, w tym liczby miejsc i liczby mieszkańców;
- sposób kierowania;
- średni okresu pobytu w instytucji;
- świadczone usługi;
- informacje o personelu np. liczba, podstawa zaangażowania, stosunek liczby personelu do liczby mieszkańców;
- organ prowadzący oraz źródła i wysokość finansowania;
- koszty utrzymania.

III. INFORMACJE O USŁUGACH ŚWIADCZONYCH W ŚRODOWISKU M.IN.:

- Formy wsparcia świadczonego w środowisku: dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, dla dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami, dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dla osób bezdomnych;
- wymiar świadczonych usług;
- podmioty i organizacje oraz osoby zaangażowane w świadczenie usług, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów ekonomii społecznej;

- zasoby kadrowe;
- źródła finansowania oraz koszty.

Zasobami systemu wsparcia wobec poszczególnych grup mogą być np.:

1. WSPARCIE OSÓB STARSZYCH:

- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania;
- usługi sąsiedzkie;
- opieka wytchnieniowa;
- wolontariat;
- teleopieka;
- wsparcie w formie dożywiania;
- ośrodki wsparcia, o jakich mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r. poz 2268, z późn. zm.), świadczące wsparcie w systemie dziennym;
- domy senior+ i kluby senior+;
- dzienne domy opieki medycznej;
- mieszkania wspomagane z koszykiem usług;
- rodzinne domy pomocy;
- domy pomocy społecznej.

2. WSPARCIE OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI:

- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania;
- usługi asystenta osobistego osoby z niepełnosprawnościami;
- opieka wytchnieniowa;
- wolontariat;
- teleopieka;
- wsparcie w formie dożywiania;
- ośrodki wsparcia, o jakich mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r. poz 2268, z późn. zm.), świadczące wsparcie w systemie dziennym;
- dzienne domy opieki medycznej;
- mieszkania wspomagane z koszykiem usług;
- rodzinne domy pomocy;
- domy pomocy społecznej;
- działania zgodne z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.).

Do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością zalicza się uczestnictwo tych osób m.in. w:

- 1) warsztatach terapii zajęciowej (informacja w tym zakresie została przekazana we wcześniejszym wkładzie),

2) zajęciach klubowych,

- usługi wspierające, w tym usługi asystencji osobistej, określone w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1945), które dofinansowywane są ze środków PFRON.

3. WSPARCIE OSÓB BEZDOMNYCH:

- praca socjalna, ze szczególną rolą streetworkingu;
- punkty pomocy doraźnej (m.in. jadłodajnie, punkty wydawania żywności i odzieży, łaźnie, punkty poradnictwa);
- usługi reintegracji społeczno-zawodowej, w tym świadczone przez Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej;
- schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi;
- noclegownie;
- ogrzewalnie;
- mieszkania wspomagane z koszykiem usług, w tym prowadzone w oparciu o metodę „Najpierw mieszkanie”.

4. WSPARCIE OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI:

- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze;
- opieka wytchnieniowa;
- wolontariat;
- ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym środowiskowe domy samopomocy i kluby samopomocy;
- dzienne domy pomocy;
- mieszkania wspomagane z koszykiem usług;
- domy pomocy społecznej.

5. WSPARCIE DZIECKA I RODZINY, W TYM DZIECKA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ:

- zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa;
- organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających (zawieranie umów);
- prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci;
- rozwój rodzinnej pieczy zastępczej;
- tworzenie centrów wsparcia pieczy zastępczej na poziomie powiatu i regionu.

IV. ANALIZA POTRZEB I BARIER

Zdiagnozowanie potrzeb zarówno bieżących, próba oszacowania w jaki sposób będzie w przyszłości przystał procentowy udział osób wymagających wsparcia na terenie gminy / powiatu i w jaki sposób może wpłynąć to na zwiększenie/zmniejszenie zapotrzebowania na usługi wsparcia i opieki. Na przykład: liczba osób wymagających wsparcia np. ze względu na wiek, chorobę

czy niepełnosprawność mieszkających samodzielnie, w jaki sposób będzie przyrastał udział osób starszych na terenie gminy /powiatu, liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, liczba dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, w tym z niepełnosprawnością intelektualną w celu oszacowania ile z tych osób może wymagać wsparcia w dalszej perspektywie czasowej, tj. w sytuacji kiedy ze względu na wiek bądź choroby rodzice nie będą w stanie samodzielnie opiekować się dziećmi, liczba osób bezdomnych.

Analiza barier we wprowadzaniu planu deinstytucjonalizacji na poziomie lokalnym przy uwzględnieniu specyficznych uwarunkowań danego samorządu. Na przykład: bariery o charakterze finansowym, związane z brakiem wystarczających zasobów kadrowych, słabo rozwiniętą współpracą z organizacjami pozarządowymi, brakiem partnerów społecznych, brakiem wystarczających zasobów w zakresie infrastruktury.

V. OCENA ZASOBÓW GMINY / POWIATU MOŻLIWYCH DO WYKORZYSTANIA W PRZEPROWADZENIU PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH NA POZIOMIE LOKALNYM M.IN.:

- ocena zasobów ludzkich (np. kadra świadcząca usługi: liczba osób, kwalifikacje oraz kadra zarządzająca procesem zmiany);
- ocena zasobów finansowych;
- ocena zasobów materialnych (pomieszczenia, budynki, środki trwałe);
- zasoby partnerów (np. organizacje pozarządowe, możliwe partnerstwa z innymi samorządami, partnerstwa publiczno-prywatne).

VI. PRZYKŁADOWE WSKAŹNIKI SŁUŻĄCE DO MONITOROWANIA REALIZACJI LOKALNYCH PLANÓW DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH:

- dotyczące odbiorców usług np.: liczba osób, które zostały objęte usługami społecznymi / zdrowotnymi w środowisku zamieszkania; liczba osób, które opuściły opiekę instytucjonalną i powróciły do środowiska; liczba osób, które poprzez wdrożenie usług zostały utrzymane w środowisku;
- dotyczące infrastruktury np.: liczba utworzonych mieszkań wspomaganych, dziennych domów pobytu, rodzinnych domów pomocy itp.;
- dotyczące realizatorów usług np.: liczba nowych opiekunów środowiskowych; liczba pracowników placówek opieki całodobowej, którzy rozpoczęli pracę w środowisku; liczba podmiotów świadczących usługi środowiskowe;
- dotyczące instytucji np.: liczba przekształconych placówek opieki całodobowej, liczba miejsc w opiece instytucjonalnej.

CHARAKTERYSTYKA USŁUG SPOŁECZNYCH

USŁUGI ŚWIADCZONE W MIEJSCU ZAMIESZKANIA:

a) opieka rodzinna – nieformalna (świadczona przez członków rodziny, pomoc sąiedzka).

Warunkiem możliwie najdłuższego świadczenia opieki przez członków rodziny w miejscu zamieszkania osoby jest wsparcie opiekunów nieformalnych w tym procesie. Warto w ramach procesu deinstytucjonalizacji powołać osoby/podmioty odpowiedzialne za udzielanie pomocy dla opiekunów faktycznych, których celem będzie koordynowanie wsparcia i odciążenie opiekunów nieformalnych, tak aby zapewnić jak najdłuższe świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Podmioty koordynujące mogłyby współpracować z placówkami wsparcia dziennego i okresowej opieki nad osobami niesamodzielnymi, a także dostarczać opiekunom nieformalnym pomocy w:

- podnoszeniu kompetencji – szkolenia i zajęcia praktyczne oraz wymianę doświadczeń dla opiekunów faktycznych, zwiększające kompetencje opiekunów faktycznych w zakresie opieki nad osobami z niepełnosprawnościami;
- ułatwieniu dostępu do informacji – pomoc w uzyskaniu informacji umożliwiających poruszanie się po różnych systemach wsparcia, z których korzystanie jest niezbędne dla sprawowania wysokiej jakości opieki i odciążenia opiekunów faktycznych;
- ułatwianiu dostępu do sprzętu i pomocy w załatwianiu różnego rodzaju spraw – np. wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego dla osób z niepełnosprawnościami;
- poradnictwo, w tym psychologiczne;
 - b) rozwój usług opiekuńczych (i pielęgnacyjnych) w miejscu zamieszkania,
 - c) rozwój specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania,
 - d) rozwój asystentury dla osób z niepełnosprawnościami,
 - e) opieka wytchnieniowa,
 - f) rozwój wolontariatu,
 - g) teleopieka,
 - h) dowożenie posiłków,
 - i) rozwój usług sąsiedzkich.

USŁUGI ŚWIADCZONE W TRYBIE DZIENNYM:

- a) ośrodki wsparcia, o których mowa w ustawie o pomocy społecznej, świadczące wsparcie w systemie dziennym, w tym: dzienne domy pomocy, domy senior+ i kluby senior+,
- b) środowiskowe domy samopomocy i kluby samopomocy,
- c) dzienne domy opieki medycznej,
- d) gospodarstwa opiekuńcze,
- e) podmioty wspierające reintegrację społeczno-zawodową osób z niepełnosprawnościami (spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej),
- f) domy pomocy społecznej – w zakresie świadczeń opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w nich niezamieszkujących, na podstawie art. 55 ust. 3 ustawy

o pomocy społecznej, a także prowadzenia działalności w formie ośrodka wsparcia, mieszkań wspomaganych z koszykiem usług oraz świadczenia opieki wytchnieniowej.

USŁUGI ŚWIADCZONE CAŁODOBOWO:

- a) usługi w ośrodkach wsparcia, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, o ile liczba miejsc całodobowego pobytu w tych ośrodkach jest nie większa niż 30,
- b) opieka wytchnieniowa – tworzenie miejsc krótkookresowego pobytu (opieka zastępcza na czas odpoczynku/nieobecności opiekuna faktycznego) w formie całodobowej (lub dziennej) w zastępstwie za opiekunów faktycznych,
- c) usługi w postaci mieszkań wspomaganych z koszykiem usług,
- d) usługi w rodzinnym domu pomocy, o którym mowa w ustawie o pomocy społecznej (liczba osób w nim przebywających od 3 do 8),
- e) centra opiekuńczo-mieszkalne jako jedna z form ośrodka wsparcia,
- f) środowiskowe domy samopomocy z miejscami całodobowymi,
- g) domy pomocy społecznej, stanowiące ostateczną formę wsparcia świadczoną w sytuacji braku możliwości zapewnienia wystarczającego wymiaru pomocy i zakresu usług w miejscu zamieszkania.

KADRY USŁUG SPOŁECZNYCH

Ważnym elementem procesu deinstytucjonalizacji są pracownicy wykonujący zawody związane ze świadczeniem usług społecznych. W tym kontekście konieczne wydaje się zwrócenie uwagi na kilka spraw:

- podnoszenie kwalifikacji i kompetencji osób świadczących usługi społeczne w społeczności lokalnej oraz pracowników realizujących zadania z obszaru usług społecznych w instytucjach całodobowej opieki. Ważnym elementem deinstytucjonalizacji może stać się przesuwanie profesjonalistów z instytucji do realizacji usług środowiskowych lub w systemie mieszanym (część wsparcia w środowisku, część w instytucji). Takie działania zapobiega utracie wysoko wykwalifikowanych i posiadających doświadczenie pracowników i pozwala utrzymać zasób kadrowy w systemie wsparcia;
- poprawa jakości i warunków pracy;
- zmiana świadomości społecznej, promowanie usług w środowisku jako alternatywy dla instytucji, promowanie idei wolontariatu itd.;
- uznania znaczenia e-usług i usług wspomaganych oraz szkolenie w zakresie wykorzystania urządzeń, aplikacji i innych rozwiązań cyfrowych i włączania nowych technologii w celu wsparcia świadczonych usług.

Przygotowanie do przeprowadzenia procesu deinstytucjonalizacji powinno obejmować także przeprowadzenie analizy zapotrzebowania na kwalifikacje – scharakteryzowanie profili zawodowych ze względu na preferowany poziom i kierunek zmian planowanych w danej gminie, w tym określenie luk wymagających uzupełnienia (zatrudnienia).

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ROZWOJU USŁUG W ŚRODOWISKU

OBSZAR nr 1

KOORDYNACJA USŁUG SPOŁECZNYCH

1. Utworzenie Centrum Usług Społecznych (CUS)

- Tworzenie i organizacja Centrum odbywa się zgodnie z przepisami ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. poz. 1818).
- Powołanie Centrum służy koordynacji lokalnych systemów usług społecznych użyteczności publicznej. Chodzi o usługi dostępne dla wszystkich mieszkańców, a nie tylko dla tych biedniejszych czy słabszych, oraz upowszechnianie społecznych form wsparcia usługowego realizowanych na zasadzie wolontariatu, samopomocy czy pomocy sąsiedzkiej.
- Koordynacja usług społecznych z różnych systemów: pomocy społecznej, polityki rodzinnej, promocji i ochrony zdrowia, kultury, edukacji publicznej, polityki prorodzinnej, wspierania osób z niepełnosprawnościami.

2. Metoda „jednego okienka” dla osób w kryzysie bezdomności

- Zintegrowanie dostępnych usług w zakresie uzyskania wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności (proponycja rozszerzenia na wszystkie usługi i osoby wymagające wsparcia).

3. Powołanie koordynatora usług społecznych

- Funkcja koordynatora usług społecznych ma zapewnić właściwą realizację potrzeb osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu poprzez skoordynowanie możliwości uzyskania różnego typu wsparcia w ramach różnych systemów.

4. Nawiązywanie współpracy na poziomie lokalnym z podmiotami świadczącymi usługi w obszarze różnych systemów, w szczególności usług zdrowotnych, edukacyjnych

- Ze względu na złożoność problemów osób wymagających wsparcia kluczową kwestią dla efektywnego udzielania pomocy jest współpraca instytucji i podmiotów działających w ramach różnych systemów wsparcia i synergia możliwych form wsparcia w tym zakresie, szczególnie istotne wydaje się współdziałanie w ramach systemu pomocy społecznej oraz ochrony zdrowia.

5. Współpraca z podmiotami niepublicznymi m.in. organizacjami pozarządowymi, kościołami, nawiązywanie partnerstw publiczno-prywatnych, wykorzystywanie zasobów podmiotów ekonomii społecznej

- Wykorzystanie lokalnych zasobów, poprzez angażowanie do realizacji usług społecznych podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych i organizacji pozarządowych, a także rozwijanie potencjału tych podmiotów do realizacji usług społecznych.
- Tworzenie partnerstw zarówno społecznych, jak i partnerstw z przedsiębiorcami.

OBSZAR nr 2

ROZWÓJ OPIEKI NIEFORMALNEJ

1. Wdrożenie i realizacja usług sąsiedzkich

- Usługi sąsiedzkie polegają na wsparciu opiekuńczym osoby wymagającej pomocy, które jest świadczone przez realizatorów funkcjonujących w najbliższym otoczeniu, tj. osób mieszkających niedaleko.
- Usługi sąsiedzkie są formą dostosowaną do indywidualnych potrzeb osób korzystających z pomocy, bowiem kluczową cechą tej pomocy jest elastyczność, zarówno w ustaleniu osoby świadczącej usługi, zakresu i form pomocy, godzin świadczenia usług itd. Dzięki zapewnieniu usług sąsiedzkich osoba korzystająca ze wsparcia ma szansę na utrzymanie więzi istniejących w środowisku lokalnym.
- Współpraca osoby zainteresowanej, ośrodka pomocy społecznej, rodziny, środowiska sąsiedzkiego jako realizatora usług w celu wdrożenia usług sąsiedzkich.
- Organizowanie usług sąsiedzkich i świadczonych poprzez realizację programów własnych (ustalenie zasad świadczenia usług, ich zakres, zasady nadzoru, zasady rozliczania itd.).
- Gmina opracowuje i przyjmuje program określający zasady organizowania usług sąsiedzkich, świadczonych przez osoby zamieszkujące w bezpośrednim sąsiedztwie osób wymagających wsparcia. Najbardziej praktycznym sposobem zatrudniania opiekunów świadczących usługi sąsiedzkie są umowy cywilno-prawne.
- Realizacja usług sąsiedzkich może odbywać się we współpracy z organizacją pozarządową.
- Usługi sąsiedzkie planowane są do włączenia do systemu prawnego.

2. Rozwój wolontariatu

- Podejmowanie działań zmierzających do włączenia różnych grup na rzecz społeczności lokalnej (wolontariat seniorów, uczniów, sąsiedzi).
- Współpraca ze szkołami, lokalnymi centrami wolontariatu oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w tym obszarze.
- Współpraca z podmiotami prywatnymi realizującymi politykę CSR (społecznej odpowiedzialności biznesu).
- Organizacja wolontariatu zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.).

3. Rozwój różnego typu podmiotów zrzeszających np. osoby starsze

- Organizacja tego typu podmiotów może istotnie przeciwdziałać alienacji i wykluczeniu społecznemu, jak również utrzymywać aktywność osób starszych oraz więzi i relacje z osobami z otoczenia.
- W tym celu współpraca z organizacjami i innymi podmiotami działającymi na rzecz osób starszych w celu integracji prowadzonych działań i rozpowszechnianiu informacji o ich zakresie wśród interesariuszy.

4. Realizacja i rozwój usług asystenckich

- Usługi asystenckie mają na celu zwiększenie samodzielności, rozwój predyspozycji do pełniejszego życia społecznego, a także umożliwienie lub wspomaganie niezależnego życia osób ze znaczną niepełnosprawnością.
- Zakres usług asystencji osobistej winien być ściśle dostosowany do potrzeb osoby, a sama usługa kierowana przez osobę z niepełnosprawnością. Asystent osobisty może wspierać osobę z niepełnosprawnością we wszystkich sferach życia, w tym przez wsparcie w wykonywaniu podstawowych codziennych czynności życiowych (np. mycie, ubranie się, przenoszenie z łóżka, pomoc w czynnościach higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych), w obszarze społecznym (np. wsparcie w przemieszczaniu się do lekarza, do punktów usługowych i innych miejsc publicznych oraz asysta w tych miejscach, spędzanie czasu wolnego, w tym wsparcie podczas zajęć kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych), w życiu zawodowym (np. wsparcie w przemieszczaniu się do pracy, urzędów pracy, podmiotów aktywizujących zawodowo oraz asysta w tych miejscach i zajęciach), w sferze edukacyjnej (np. wsparcie w przemieszczaniu się do szkół i placówek oświatowych, wsparcie podczas zajęć edukacyjnych i w procesie uczenia, gromadzenia materiałów, korzystania z biblioteki).
- Realizacja przez jednostkę samorządu terytorialnego usług asystenckich odbywać się może w oparciu o programy finansowane z Funduszu Solidarnościowego, PFRON, czy też poprzez przyjęcie własnego programu.
- Planowane są prace w zakresie uregulowania usług asystenckich poprzez włączenie ich do systemu prawnego.

5. Tworzenie kręgów wsparcia, w szczególności dla osób z niepełnosprawnością intelektualną

- Kręgi wsparcia to model kompleksowego wsparcia środowiskowego osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodzin w miejscu zamieszkania / w społeczności lokalnej poprzez tworzenie sieci kontaktów i relacji wokół tych osób.
- Kręgi wsparcia zakładają stworzenie wokół osoby z niepełnosprawnością, zgodnie z jej potrzebami, kręgu osób wspierających, łączących wsparcie formalne (np. asystent osobisty, pracownik pomocy społecznej, terapeuta, prawnik) i nieformalne (rodzina, przyjaciele, znajomi, sąsiedzi, sprzedawca w lokalnym sklepie).
- Wsparcie jest ściśle skoncentrowane na potrzebach osoby z niepełnosprawnością, zgodnie z jej indywidualnymi preferencjami i zakłada w pełni włączający charakter.
- Celem wsparcia jest umożliwienie osobie pozostanie w wybranym przez siebie miejscu zamieszkania, przy zapewnieniu niezbędnych usług wspierających, także w sytuacji, gdy jej najbliższa rodzina nie będzie już miała możliwości udzielać jej wsparcia (z racji np. choroby, śmierci, stanu epidemii bądź pandemii lub z powodu wyboru samej osoby z niepełnosprawnością).
- Usługi mogą mieć zarówno charakter prewencyjny (planowanie długoterminowe, zapewnienie bezpiecznej przyszłości poza instytucjami), interwencyjny (reagowanie w sytuacjach nagłych) oraz wspierający przejście z instytucji do wsparcia w społeczności lokalnej.

OBSZAR nr 3

WSPARCIE RODZINY I OSÓB PEŁNIĄCYCH OPIEKĘ NAD OSOBĄ POTRZEBUJĄCĄ WSPARCIA W CODZIENNYM FUNKCJONOWANIU

1. Wsparcie szkoleniowe, specjalistyczne, psychologiczne dla opiekunów osób wymagających wsparcia, specjalistyczne poradnictwo (psychologiczne lub terapeutyczne) oraz nauka pielęgnacji / rehabilitacji / dietetyk

- Organizowanie szkoleń i zajęć praktycznych służących podnoszeniu kompetencji opiekunów faktycznych.
- Organizowanie platform wymiany doświadczeń dla opiekunów faktycznych w zakresie opieki nad osobami niesamodzielnymi.
- Organizowanie form wsparcia psychologicznego / terapeutycznego dla opiekunów faktycznych.
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz jednostkami i innymi podmiotami działającymi lokalnie na rzecz seniorów i osób z niepełnosprawnościami.

2. Wsparcie wytchnieniowe

- Wzmocnienie systemu doraźnego i czasowego wsparcia dla członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad osobami wymagającymi opieki, mającego na celu czasowe odciążenie od codziennych obowiązków łączących się ze sprawowaniem opieki. Dzięki temu wsparciu osoby zaangażowane na co dzień w sprawowanie opieki dysponować będą czasem, który będą mogły przeznaczyć na odpoczynek i regenerację, jak również na załatwienie niezbędnych spraw. Usługi opieki wytchnieniowej mogą służyć również okresowemu zabezpieczeniu potrzeb osoby z niepełnosprawnością w sytuacji, gdy opiekunowie z różnych powodów nie będą mogli wykonywać swoich obowiązków.
- Usługa opieki wytchnieniowej może być świadczona w miejscu zamieszkania, jak i w innym miejscu.
- Samorząd gminny lub powiatowy może wnioskować o wsparcie finansowe ze środków Funduszu Solidarnościowego w tym zakresie w ramach corocznie ogłaszanego przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej Programu *Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami*, adresowanego do jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego. Oferowana w ramach Programu opieka wytchnieniowa ma za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnością poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa.
- Wsparcie w formie opieki wytchnieniowej może być także realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach Programu *Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami*, realizowanego ze środków Funduszu Solidarnościowego przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.
- Możliwe jest także opracowanie i przyjęcie przez gminę własnych programów w zakresie opieki wytchnieniowej.

OBSZAR nr 4

ROZWÓJ USŁUG OPIEKUŃCZYCH

1. Rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania poprzez dostosowanie zakresu oraz wymiaru usług do faktycznych potrzeb osób korzystających ze wsparcia

- Usługi opiekuńcze jako zadanie obowiązkowe realizowane przez gminę na podstawie art. 17 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej stanowią podstawowy element wsparcia osób wymagających pomocy z uwagi na podeszły wiek, chorobę, czy niepełnosprawność. Stanowią pierwsze ogniwo wsparcia środowiskowego.
- Z doświadczeń wynika, że zakres usług bywa mniejszy niż wynikający z rzeczywistych potrzeb. Dlatego też określenie faktycznego niezbędnego wymiaru i zakresu usług jest istotne dla możliwości funkcjonowania osoby w miejscu zamieszkania.
- Istotne jest również, aby usługi te były przystępne cenowo, a tym samym dostępne dla wszystkich osób wymagających tej formy wsparcia.

2. Rozwój usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez dostosowanie zakresu oraz wymiaru usług do faktycznych potrzeb osób korzystających ze wsparcia

- Świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi zgodnie z art. 18 ust. pkt 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej jest zadaniem z zakresu administracji rządowej zleconym do realizacji gminom, finansowanym ze środków budżetu państwa.
- Z doświadczeń wynika, że wiele gmin nie realizuje ww. usług powołując się na brak podmiotu, który dysponowałby pracownikami spełniającymi wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 23 września 2005 r. (Dz.U. z 2005 r. poz. 1598, z późn. zm.) w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych.
- Rozeznanie i współpraca z organizacjami i podmiotami działającymi na rzecz ochrony zdrowia psychicznego na terenie JST, celem poszerzenia istniejącego kręgu podmiotów świadczących specjalistycznego usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
- Konieczne jest właściwe rozeznanie potrzeb osób z zaburzeniami wymagających tej formy wsparcia i oszacowanie potrzeb finansowych w tym zakresie.
- Pozyskiwanie środków na realizację ww. usług poprzez zgłaszanie stosownego zapotrzebowania na środki z budżetu wojewodów.

3. Poprawa dostępności oraz rozwój usług opiekuńczych przy finansowym wsparciu z budżetu państwa w ramach Programu „Opieka 75+”

- Celem Programu ogłaszanego corocznie przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej, które są osobami samotnymi (zgodnie z art. 6 pkt 9 ustawy o pomocy społecznej) lub są osobami samotnie gospodarującymi (zgodnie z art. 6 pkt 10 ustawy o pomocy społecznej), a także tych, które pozostają w rodzinie, poprzez:

1. Wsparcie finansowe gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym.
2. Umożliwienie gminom rozszerzenia oferty usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej.
3. Zapewnienie osobom w wieku 75 lat i więcej wsparcia oraz pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia, w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych.

4. Podnoszenie kompetencji kadr świadczących usługi opiekuńcze

- Efektywność i jakość udzielanej pomocy w dużej mierze zależy od kompetencji i kwalifikacji osób bezpośrednio świadczących wsparcie.
- W związku z powyższym organizacja szkoleń dla kadr świadczących usługi w środowisku, w szczególności usługi opiekuńcze, jest istotnym elementem procesu deinstytucjonalizacji.

5. Poprawa jakości świadczonych usług poprzez zatrudnianie przez jednostki samorządu terytorialnego osób świadczących środowiskowe usługi opiekuńcze w ramach umowy o pracę

- Analiza w zakresie formy świadczenia usług opiekuńczych. Obecnie gminy często decydują się na realizację tego zadania poprzez zakup usług. Przy czym przy zakupie usług bardzo często dominującym czynnikiem wyboru oferty jest cena. W przypadku bezpośredniego świadczenia usług JST posiada większy wpływ na jakość świadczonych usług, lepsze mechanizmy kontrolne oraz możliwości w zakresie ich koordynacji.
- Realizatorzy usług opieki środowiskowej jako pracownicy ośrodka pomocy społecznej przestają być osobami anonimowymi jak osoby zatrudnione przez podmiot zewnętrzny, możliwe jest również zastosowanie polityki szkoleniowej wobec opiekunek, jako pracowników ośrodka.

6. Wzmocnienie nadzoru nad jakością realizowanych usług opiekuńczych w przypadku zlecania realizacji zadania zewnętrznym podmiotom lub zakupu usług na otwartym rynku

- Działanie to może być realizowane m.in. poprzez wprowadzenie:
 - a) ankiet satysfakcji z wykonywanych usług,
 - b) monitoringu realizowanych usług,
 - c) wyznaczenie pracownika ds. jakości realizacji usług.
- Działania podjęte w tym obszarze mogą mieć szczególne znaczenie w przypadku realizacji zadania w formie zlecania lub zakupu usług.

7. Wykorzystywanie zasobów infrastruktury i kadry domów pomocy społecznej (DPS) do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania

- Zgodnie z art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej DPS może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących. Realizacja ww. usług możliwa jest w przypadku DPS, dla których organem prowadzącym jest gmina lub miasto na prawach powiatu, a także w przypadku domów prowadzonych na zlecenie jednostki samorządu terytorialnego. W procesie realizacji lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych w przypadku podjęcia decyzji o ograniczeniu statutowej liczby miejsc w domu

pomocy społecznej zatrudniany dotychczas wykwalifikowany personel będzie mógł świadczyć usługi w opiece w miejscu zamieszkania osób wymagających wsparcia w tej formie.

- Powyższe możliwe jest do realizacji w przypadku domów prowadzonych przez gminy oraz miasta na prawach powiatu (66 JST), gmin na terenie których funkcjonują niepubliczne domy pomocy społecznej prowadzone na podst. art. 25 ustawy o pomocy społecznej (221 domów).

8. Połączenie usług opiekuńczych z usługami teleopieki (opieka na odległość)

- Przy wykorzystaniu nowoczesnych urządzeń do monitorowania sytuacji osoby wymagającej wsparcia. Przenośne urządzenia składające się z przycisku alarmowego oraz urządzenia do transmisji głosu w postaci opaski na rękę, połączone z centralą, wyposażone w czujnik upadku oraz aparaturę mierzącą podstawowe parametry życiowe, umożliwiają natychmiastową reakcję służb ratunkowych.
- Realizacja usług opieki na odległość ma pozytywny wpływ na osoby wymagające opieki i ich rodziny, pozwalając osobom starszym czuć się bezpieczniej oraz być bardziej samodzielnymi, a w razie potrzeby szybko powiadomić bliską osobę, zdalnego opiekuna, czy też służby ratunkowe o sytuacji zagrażającej ich zdrowiu lub życiu. Jak pokazują badania wśród osób starszych, korzystających z takiej formy opieki, zanotowano wzrost komfortu życia. Podobne korzyści nastąpiły także u ich opiekunów i członków rodziny.
- Tworzenie i realizacja programów uwzględniających realizację usług opieki na odległość.
- Realizacja Programu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej *Korpus wsparcia seniorów* Moduł II.

9. Zapewnienie ciepłych posiłków wraz z dowozem

- W ramach świadczenia usług w miejscu zamieszkania istotną formą wsparcia może być zapewnienie codziennego posiłku z usługą jego dowozu do miejsca zamieszkania osoby wymagającej tej formy wsparcia (np. osoby starsze czy z niepełnosprawnościami).
- Samorząd gminny może otrzymać wsparcie finansowe na realizację przedmiotowego działania w ramach rządowego Programu *Posiłek w szkole i w domu* na lata 2019–2023 Moduł II.

OBSZAR nr 5

ROZWÓJ OŚRODKÓW WSPARCIA DLA SENIORÓW I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

1. Diagnoza potrzeb w zakresie tworzenia dziennych domów pomocy

- Dienne domy pomocy są ośrodkami wsparcia dla osób starszych lub z niepełnosprawnością, świadczącymi usługi dostosowane do szczególnych potrzeb osób tam przebywających.
- Ich działania nakierowane są na poprawę i utrzymanie sprawności fizycznej i zdrowotnej osób, rozwijanie różnorodnych zainteresowań, przeciwdziałanie alienacji.
- Działalność dziennych domów pomocy polega także na organizowaniu zajęć terapeutycznych, relaksacyjnych, kulturalno-towarzyskich czy zapewnieniu posiłków.

- Dzielne domy pomocy mają również olbrzymie znaczenie w systemie wsparcia opiekunów osób starszych/z niepełnosprawnościami. Dzięki pobytowi w ośrodku wsparcia opiekunowie uczestników mogą kontynuować pracę zawodową. Pobyt ten ma też charakter wsparcia wychowawczego. Działają wspierająco na całą rodzinę, pomagając w sprawowaniu funkcji opiekuńczych nad niepełnosprawnymi i niesamodzielnymi członkami rodzin, zapobiegając jednocześnie umieszczaniu ich w placówkach całodobowych.
- W stosunku do osób starszych, samotnych, zapobiegają ich wieloaspektowemu wykluczeniu z życia społecznego.

2. Rozwój infrastruktury wsparcia w ramach Programu wieloletniego „Senior+”

- Celem strategicznym rządowego Programu wieloletniego Senior+ jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym poprzez dofinansowanie rozbudowy infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym oraz zwiększenie miejsc w ośrodkach wsparcia „Senior+”, tj. wsparcie działań jednostek samorządu terytorialnego w rozwoju na ich terenie sieci Dzielnych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”.
- Program skierowany jest do JST i polega na rozbudowie sieci placówek dziennego pobytu dla osób starszych oraz dofinansowaniu już istniejących placówek w ich bieżących działaniach.
- W ramach Programu JST mogą ubiegać się o uzyskanie środków finansowych – konkurs ogłaszany jest corocznie przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej.
- Dzielny Dom „Senior+” zapewnia co najmniej 8-godzinną ofertę usług od poniedziałku do piątku (40 godzin tygodniowo). Działalność bieżąca Dzielnego Domu „Senior+” polega na realizacji podstawowych usług mających na celu udzielanie pomocy w czynnościach dnia codziennego, na zapewnieniu minimum jednego posiłku, w szczególności gorącego, oraz innych usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb seniorów.
- Klub „Senior+” zapewnia tygodniowo co najmniej 20-godzinną ofertę usług. Działalność Klubu „Senior+” polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i działań wolontarystycznych na rzecz innych.

3. Tworzenie innych ośrodków wsparcia

- W ramach zadań własnych, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb, JST mogą także tworzyć inne ośrodki wsparcia dla poszczególnych grup osób wymagających wsparcia.
- Ustawodawca nie ogranicza możliwości podmiotów w zakresie rozwijania ośrodków wsparcia i adresowania ich oferty do różnych grup osób wymagających pomocy.

4. Rozwój ośrodków wsparcia z wykorzystaniem różnych form sposobu organizacji zadania

- Gmina lub powiat może realizować zadanie polegające na tworzeniu ośrodków wsparcia samodzielnie, jako jednostkę organizacyjną gminy lub powiatu.
- Organy administracji samorządowej mogą też zlecać prowadzenie ośrodków wsparcia, udzielając dotacji na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zleconego zadania np. organizacjom pozarządowym lub osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

- Nie ma formalnych przeszkód, które uniemożliwiałyby funkcjonowanie jednego ośrodka wsparcia dla mieszkańców na przykład kilku sąsiadujących ze sobą gmin. Wymaga to jednak zawarcia stosownych porozumień między organami różnych samorządów. Zawarte porozumienie może bowiem zakładać utworzenie jednej placówki oraz ustalenie szczegółowych zasad współpracy między gminami oraz między ośrodkami pomocy społecznej w tym zakresie.
- W przypadku gmin wiejskich możliwe jest tworzenie tzw. gospodarstw opiekuńczych. Cechą tych gospodarstw jest wykorzystanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań o charakterze terapeutycznym, opiekuńczym i integracyjnym.

OBSZAR nr 6

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY WSPARCIA DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

1. Rozwój ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi

- Prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt. 5 i art. 20 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej jest zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej finansowanym w całości z budżetu państwa, realizowanym przez samorząd gminny lub powiatowy (samodzielnie bądź poprzez zlecenie prowadzenia innemu podmiotowi w trybie przewidzianym w przepisach ustawy o pomocy społecznej).
- Zgodnie z art. 51a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.
- Jednostka samorządu terytorialnego może, w uzgodnieniu z wojewodą, utworzyć ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi lub uruchomić nowe miejsca w takim ośrodku, z uwzględnieniem możliwości ich sfinansowania ze środków budżetu państwa.
- W tym celu JST składa stosowny wniosek do wojewody o przyznanie środków finansowych z rezerwy budżetu państwa przeznaczanej na rozwój sieci ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
- Utworzenie ośrodka wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi możliwe jest w przypadku pozytywnego zaopiniowania wniosku przez właściwego wojewodę i przyznania środków na realizację zadania przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego.
- Tworzenie nowych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i spektrum autyzmu oraz miejsc dla tej grupy osób w ośrodkach już istniejących możliwe jest także w ramach *Programu kompleksowego wsparcia rodzin Za Życiem*. Proces pozyskiwania środków na ten cel odbywa się analogicznie.

OBSZAR nr 7

ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI DO USŁUG TRANSPORTOWYCH

1. Usługa od drzwi do drzwi

- Zapewnienie specjalnego i łatwo dostępnego transportu dla seniorów, dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnościami np. w celu dojazdu do lekarza, urzędu, znacząco poprawi dostępność do różnego typu usług oraz istotnie wesprze osoby wymagające pomocy w codziennym funkcjonowaniu.

2. Organizacja usług transportowych w celu ułatwienia dostępu do obiektów oferujących usługi

- Brak transportu do placówek oferujących wsparcie w formie różnorodnych usług dla osób z niepełnosprawnościami, zwłaszcza z ograniczonymi możliwościami poruszania się, w istotny sposób wpływa na ograniczoną dostępność do usług.
- Zapewnienie przez JST dedykowanego osobom z niepełnosprawnościami transportu do placówek wsparcia.

OBSZAR nr 8

ROZWÓJ USŁUG PREWENCYJNYCH DLA OSÓB ZAGROŻONYCH BEZDOMNOŚCIĄ

1. Działania profilaktyczne i interwencyjne w zakresie mieszkalnictwa pozwalające kontrolować zadłużenie

- Wypracowanie i wdrożenie działań profilaktycznych i interwencyjnych, poprzez m.in. stworzenie standardu tychże działań, który miałby zastosowanie w trakcie postępowań eksmisyjnych lub w okresie zagrożeń eksmisją, co pozwoli w wielu przypadkach na skuteczne zapobieganie kryzysowi bezdomności.

2. Zwiększenie dostępności do pracy socjalnej

- Na bezdomność wpływ ma m.in. brak miejsca do mieszkania po opuszczeniu różnego typu instytucji (np. po powrocie z zakładu karnego, opuszczeniu placówek opiekuńczo-wychowawczych, po powrocie ze szpitala psychiatrycznego) połączony z brakiem lub niewystarczającą integracją społeczną. Konieczne jest objęcie pracą socjalną osób w zakładach penitencjarnych i zapewnienie treningu samodzielności osobom usamodzielniającym się.

3. Zintensyfikowanie współpracy międzysektorowej w zakresie kompleksowej pomocy osobom w kryzysie bezdomności

- Brak odpowiednich warunków mieszkaniowych koreluje zazwyczaj ze skrajnym ubóstwem, bezrobociem, niską intensywnością pracy, zatrudnieniem w szarej strefie, utratą zdrowia i zagrożeniem życia, problemami zdrowia psychicznego, niemożliwością funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie. Dlatego przeciwdziałanie bezdomności należy traktować jako szerszy problem społeczny – nie tylko pomocy społecznej – i zaangażować w proces także przedstawicieli z innych obszarów: ochrony zdrowia, służb zatrudnienia, wymiaru sprawiedliwości.

OBSZAR nr 9

ROZWÓJ USŁUG ŚRODOWISKOWYCH DLA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI

1. Rozwój streetworkingu

- Streetworking ma kluczowe znaczenie we wsparciu osób w kryzysie bezdomności. Działania prowadzone w środowisku przebywania czy grupowania się osób bezdomnych, czyli w miejscach niemieszkalnych i przestrzeni publicznej, są niezwykle istotne nie tylko z punktu widzenia ochrony życia i zdrowia tych osób, ale także ze względu na pierwszy kontakt w procesie reintegracji społecznej w rozwiązaniach mieszkaniowych przewidzianych w strategii.

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ORGANIZOWANIA NIEINSTYTUCJONALNEGO WSPARCIA CAŁODOBOWEGO

OBSZAR nr 10

ROZWÓJ MIESZKALNICTWA WSPOMAGANEGO Z KOSZYKIEM USŁUG

1. Diagnoza potrzeb w zakresie wsparcia w formie mieszkalnictwa wspomaganego

- W obecnie obowiązujących przepisach (artykuł 53 ustawy o pomocy społecznej) funkcjonują mieszkania chronione, których prowadzenie jest zadaniem własnym samorządu gminnego i powiatowego. Mieszkanie chronione może funkcjonować jako mieszkanie treningowe lub wspierane. Pobyt w mieszkaniach chronionych to forma pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.
- Standardy mieszkań chronionych zawarte zostały w rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie mieszkań chronionych (Dz.U. z 2012 r. poz. 822, z 2021 r. poz. 2420).
- Mieszkania wspomagane będą świadczyć usługi zgodnie z określonym w przepisach wykonawczych do ustawy o pomocy społecznej koszykiem usług, który określany będzie każdorazowo ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób objętych tą formą wsparcia.
- Celem tej formy wsparcia jest pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i do realizacji kontaktów społecznych, która pozwala na utrzymanie oraz rozwijanie samodzielności mieszkańców na poziomie ich psychofizycznych możliwości z uwzględnieniem elementów włączenia społecznego.
- Do mieszkań mogą być kierowane osoby przebywające w domach, a także po pobycie w domu pomocy społecznej lub po pobycie w placówce udzielającej tymczasowego schronienia osobom bezdomnym.

- Istotne jest określenie grupy docelowej, ich szczególnych potrzeb, a także zakresu usług, które będą oferowane osobom do nich kierowanych.

2. Prowadzenie i rozwój mieszkań wspomaganych o zasięgu gminnym

- Funkcjonowanie mieszkań wspomaganych uregulowane będzie w ustawie o pomocy społecznej jako zadanie własne samorządu gminnego i powiatowego. JST będą mogły prowadzić to zadanie samodzielnie, bądź zlecić jego prowadzenie zgodnie z art. 25 ustawy o pomocy społecznej.
- W celu pozyskania środków na tworzenie mieszkań wspomaganych JST będzie mogła wystąpić o środki z rezerwy celowej będącej w gestii ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego, przewidzianej w *Programie kompleksowego wsparcia rodzin Za życiem*. Zgodnie z programem JST może uzyskać dofinansowanie na utworzenie mieszkania chronionego przeznaczonego dla osób legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności (wprowadzone zostaną stosowne zmiany do Programu).
- Fundusze na świadczenie kompleksowego wsparcia w procesie wychodzenia z bezdomności w mieszkaniach wspomaganych można będzie również pozyskać ze środków Programu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej *Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym*.
- Gmina będzie mogła także pozyskać środki na ten cel w ramach programu bezzwrotnego wsparcia budownictwa działającego na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali mieszkalnych na wynajem, mieszkań chronionych, noclegowni, schronisk dla bezdomnych, ogrzewalni i tymczasowych pomieszczeń, prowadzonego przez Bank Gospodarstwa Krajowego (Dz. U. z 2022 r. poz. 377).
- Możliwe jest pozyskiwanie środków UE w ramach perspektywy finansowej 2021–2027.
- Możliwe będzie pozyskiwanie przez JST lokali na ten cel w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

3. Rozwój mieszkań wspomaganych w ramach podpisanych porozumień międzygminnych

- Jednostki samorządu terytorialnego mogą realizować to zadanie podpisując porozumienia międzygminne na prowadzenie tego zadania.
- Umożliwi to kierowanie mieszkańców danej gminy do mieszkań prowadzonych przez gminy ościenne.
- Rozwiązanie zapewni realizację zadania w przypadku małych gmin, gdzie brak jest zdiagnozowanych potrzeb w tym zakresie, ponadto przyczyni się do obniżenia kosztów utrzymania mieszkania „pozostającego w gotowości” do przyjęcia osób skierowanych.

4. Prowadzenie i rozwój mieszkań wspomaganych przez powiaty

- Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt. 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej prowadzenie mieszkań wspomaganych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy pozostanie zadaniem powiatu.

5. Prowadzenie i rozwój mieszkań przez organizacje pożytku publicznego

- Zgodnie z art. 53 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej mieszkania wspomagane będą mogły być prowadzone przez organizacje pożytku publicznego.

Obszar nr 11

TWORZENIE ROZWIĄZAŃ MIESZKANIOWYCH DLA OSÓB O SZCZEGÓLNYCH POTRZEBACH

1. Rozwiązania mieszkaniowe dla osób wymagających wsparcia w utrzymaniu mieszkania, w tym z udziałem Społecznych Agencji Najmu (SAN)

- W myśl przepisów przez SAN rozumie się podmiot prowadzący działalność statutową w sferze tworzenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej, tj. działalność polegającą na dzierżawie lokali mieszkalnych lub budynków mieszkalnych jednorodzinnych od ich właścicieli oraz wynajmowaniu tych lokali lub budynków osobom fizycznym wskazanym przez gminę (spełniającym kryteria określone w uchwale rady gminy). Takim podmiotem może być zarówno spółka, w której gmina lub gminy dysponują udziałem większościowym, jak i organizacja pozarządowa jako podmiot uprawniony do prowadzenia działalności pożytku publicznego.
- Oferując długoletni najem z gwarancją czynszu SAN mogą wynegocjować obniżenie stawki czynszu o ok. 20%, na co wskazują dotychczasowe doświadczenia zagraniczne. Następnie mieszkania te mogą zostać podnajęte osobom, których dochody lub sytuacja życiowa nie pozwala na wynajem mieszkania na zasadach komercyjnych.

2. Rozwój programów przeciwdziałania bezdomności opartych na modelu „najpierw mieszkanie” i innych

- „Najpierw mieszkanie” to specjalistyczna usługa / forma pomocy kierowana do osób od lat korzystających z tradycyjnej pomocy z tytułu bezdomności i mimo tego nadal pozostających bez domu: cierpiących z powodu zaburzeń psychicznych lub uzależnień, czyli z tzw. podwójną diagnozą, i doświadczających długotrwałej bezdomności przejawiającej się wieloletnim przebywaniem w miejscach, których nie można uznać za mieszkanie.
- Istotną rolę w procesie wsparcia osób zmagających się z kryzysem bezdomności odgrywa udostępnianie i rozwijanie różnych form pomocy pozainstytucjonalnej, innej niż mieszkanie chronione. Są to tzw. mieszkania ze wsparciem, readaptacyjne itp., w których przebywają osoby będące w procesie wychodzenia z bezdomności, przygotowujące się pod opieką specjalistów do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagane w codziennym funkcjonowaniu. Tego typu formy wsparcia są tworzone najczęściej w ramach pilotaży prowadzonych w zakresie programów finansowanych ze środków unijnych bądź w oparciu o lokalne programy przeciwdziałania bezdomności we współpracy samorządów z organizacjami pozarządowymi. Lokale przeznaczone do realizacji działań w tym zakresie pozyskiwane są zarówno z zasobów lokalowych samorządów, jak również z komercyjnego rynku najmu.
- Wsparcie dedykowane jest przeważnie osobom opuszczającym placówki udzielające tymczasowego schronienia, w ramach treningu samodzielnego życia, ale także coraz częściej służy realizacji usług opartych na modelu „najpierw mieszkanie”.

- W ramach Programu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej *Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym* można ubiegać się o dofinansowanie na realizację działań związanych z komponentem polegającym na udostępnieniu i rozwijaniu różnych form pomocy świadczonej osobom bezdomnym w mieszkaniach. Uwzględnia on działania dotyczące form wsparcia pozainstytucjonalnego, przygotowujących pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagających te osoby w codziennym funkcjonowaniu, w tym m.in. w oparciu o metodę „najpierw mieszkanie”.

Obszar nr 12

ROZWÓJ CENTRÓW OPIEKUŃCZO-MIESZKALNYCH

1. Tworzenie centrów opiekuńczo-mieszkalnych w ramach Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”

- Głównym celem Programu Centra opiekuńczo-mieszkalne jest pomoc dorosłym osobom z niepełnosprawnościami ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, poprzez zapewnienie usług zamieszkiwania w ramach pobytu dziennego lub pobytu całodobowego.
- Program pn. *Centra opiekuńczo-mieszkalne*, adresowany jest do jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego. Program dotyczy finansowania zadań związanych z utworzeniem Centrum i finansowaniem działalności Centrum.
- Infrastruktura Centrum oraz organizacja i rodzaj świadczonych usług w sposób szczególny odpowiadać ma potrzebom uczestników wynikającym z różnego spektrum niepełnosprawności, zapewnić warunki do nawiązywania i utrzymywania relacji z innymi, a także nabywania oraz rozwijania umiejętności i kompetencji decydujących o indywidualnej samodzielności i możliwości podejmowania ról społecznych.

Obszar nr 13

ROZWÓJ RODZINNYCH DOMÓW POMOCY

1. Diagnoza potrzeb w zakresie tworzenia rodzinnych domów pomocy

- Rodzinny dom pomocy, o jakim mowa w art. 52 ustawy o pomocy społecznej, stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób, wymagających wsparcia z powodu wieku lub niepełnosprawności.
- Rodzinne domy pomocy są ogniwem pośrednim w systemie pomocy społecznej pomiędzy usługami opiekuńczymi świadczonymi w miejscu zamieszkania, a całodobową placówką specjalistycznego wsparcia, jaką jest dom pomocy społecznej.
- Mając na względzie, iż są to małe i kameralne placówki udzielające całodobowego wsparcia osobom starszym lub z niepełnosprawnościami, zasadnym jest tworzenie tego typu placówek mających rodzinny charakter.

- Wymogi dotyczące standardu funkcjonowania rodzinnych domów pomocy określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy (Dz. U. poz. 719).
- Biorąc pod uwagę, że placówki te świadczą mniejszy zakres usług, mniejsze są również wymogi dotyczące kadry osób świadczących wsparcie w tego typu placówkach – zakres pomocy oferowanej przez rodzinne domy pomocy nie zawsze będzie odpowiadał potrzebom wszystkich osób wymagających całodobowej pomocy.
- Niemniej jednak w przypadku wielu osób kierowanych do domów pomocy społecznej stan zdrowia oraz zakres samodzielności są na tyle dobrym poziomie, że odpowiednie do potrzeb wsparcie może być zapewnione w rodzinnym domu pomocy.
- W związku z powyższym zasadnym jest diagnozowanie potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami z terenu gminy pod kątem możliwości zapewnienia wsparcia w rodzinnym domu pomocy, bez konieczności umieszczania osób w instytucjonalnych formach wsparcia.

2. Działania informacyjne dla organizacji pożytku publicznego oraz osób fizycznych na temat organizacji i funkcjonowania rodzinnych domów pomocy

- Rodzinne domy pomocy działają na podstawie umowy podpisanej pomiędzy organizacją pożytku publicznego lub osobą fizyczną a gminą.
- Rozwój rodzinnych domów pomocy zależy zarówno od zainteresowania podmiotów uprawnionych podejmowaniem takiej formy świadczenia usług, przy jednoczesnej chęci gmin do podpisywania umów w tym zakresie.
- Z doświadczeń wynika, że przyczyną niskiego zainteresowania rozwojem tej formy wsparcia jest brak wiedzy podmiotów uprawnionych do ich prowadzenia na temat możliwości świadczenia usług opiekuńczych i bytowych w takiej formie.
- W związku z powyższym zasadne jest podejmowanie przez samorządy gminne działań zwiększających świadomość na możliwości prowadzenia rodzinnych domów pomocy przez organizacje pożytku publicznego i osoby fizyczne oraz promujących tę formę wsparcia.

3. Tworzenie rodzinnych domów pomocy na terenie własnej gminy

- Rodzinny dom pomocy jest prowadzony na podstawie umowy zawartej przez osobę fizyczną albo organizację pożytku publicznego z gminą właściwą ze względu na miejsce położenia rodzinnego domu pomocy.
- Ustawa o pomocy społecznej nie wskazuje wprost w jaki sposób powierza się realizację zadania polegającego na prowadzeniu rodzinnych domów pomocy podmiotom uprawnionym do ich prowadzenia. Organizacjom pożytku publicznego można powierzyć wykonywanie zadania publicznego na podstawie art. 11–19 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w związku z art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Powierzenie prowadzenia rodzinnych domów pomocy osobom fizycznym powinno

odbywać się przy zachowaniu zasad uczciwej konkurencji, tak więc wybór podmiotu winien odbywać się w trybie przepisów ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych.

- Rodzinny dom pomocy świadczy usługi opiekuńcze i bytowe dla osób wymagających tej formy wsparcia, ale nie jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej o jakiej mowa w art. 6 pkt. 5 ustawy o pomocy społecznej. Niemniej jednak podpisując umowę na prowadzenie rodzinnego domu pomocy gmina de facto zleca organizacji pożytku publicznego lub osobie fizycznej realizację zadania publicznego, tj. świadczenie usług opiekuńczych i bytowych osobom wymagającym ze względu na wiek lub niepełnosprawność tej formy wsparcia, następnie kieruje na podstawie decyzji administracyjnej osoby wymagające wsparcie do rodzinnego domu pomocy, jednocześnie sprawując nadzór nad placówką.

4. Tworzenie rodzinnych domów pomocy na terenie gminy sąsiedniej

- W przypadku gdy na terenie gminy nie ma możliwości prowadzenia rodzinnego domu pomocy lub zapewnienia odpowiedniej do potrzeb liczby miejsc w rodzinnych domach pomocy prowadzonych na jej terenie, gmina może zawrzeć umowę z osobą fizyczną lub organizacją pożytku publicznego prowadzącą rodzinny dom pomocy na terenie gminy sąsiadującej z tą gminą (dodany w 2021 roku art. 52 ust. 2b ustawy o pomocy społecznej).

5. Podpisywanie porozumień z innymi samorządami dotyczących możliwości kierowania osób do funkcjonujących rodzinnych domów pomocy

- Gmina ma swobodę decydowania o podjęciu współdziałania z innymi podmiotami w zakresie realizacji zadań publicznych. Na podstawie art. 74 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym istnieje możliwość zawierania przez gminy porozumień międzygminnych w sprawie powierzenia jednej z nich określonych przez nie zadań publicznych.
- W przypadku braku możliwości podpisania umowy na prowadzenie rodzinnego domu pomocy zasadnym jest rozważenie możliwości porozumienia z innym samorządem, który ma podpisaną tego typu umowę i ewentualne kierowanie osób wymagających wsparcia do rodzinnego domu pomocy prowadzonego na podstawie umowy z innym samorządem.

6. Program rozwoju rodzinnych domów pomocy

- W 2022 roku Minister Rodziny i Polityki Społecznej realizuje *Program rozwoju rodzinnych domów pomocy*. Celem Programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych i bytowych świadczonych w rodzinnych domach pomocy oraz rozwój tej formy wsparcia.
- Samorządy gminne mają możliwość uzyskania wsparcia finansowego w dwóch modułach:
 - a) dofinansowanie kosztów jakie ponoszą za pobyt osób skierowanych do rodzinnych domów pomocy;
 - b) dofinansowanie kosztów remontu lub zakupu wyposażenia w sytuacji kiedy gmina planuje udostępnić z własnych zasobów budynek organizacji pożytku publicznego lub osobie fizycznej celem uruchomienia w nim rodzinnego domu pomocy na podstawie umowy zawartej z gminą.
- Program umożliwia rozwój rodzinnych domów pomocy przy wsparciu środków budżetu państwa.

7. Analiza możliwości zmiany sytuacji osób przebywających w domach pomocy społecznej pod kątem rozwoju rodzinnych domów pomocy

- W kontekście deinstytucjonalizacji usług zasadną jest ocena możliwości zmiany sytuacji osób umieszczonych w domach pomocy społecznej oraz ewentualne rozważenie przeniesienia do bardziej kameralnej placówki jaką jest rodzinny dom pomocy.
- Powyższe wymaga jednak analizy stanu zdrowia, potrzeb, oczekiwań zainteresowanej osoby w każdym indywidualnym przypadku.

Obszar nr 14

ROZWÓJ OŚRODKÓW WSPARCIA Z MIEJSCAMI CAŁODOBOWYMI

1. Tworzenie ośrodków wsparcia z miejscami całodobowymi lub rozwijanie oferty wsparcia dziennych ośrodków o wsparcie udzielane również całodobowo

- Ośrodek wsparcia z zasady jest jednostką dziennego pobytu.
- W art. 51 ust. 3 ustawy o pomocy społecznej wskazano jednak, że w ramach działalności ośrodka możliwe jest prowadzenie miejsc całodobowych okresowego pobytu.
- Pobyt całodobowy w ośrodkach wsparcia ma przede wszystkim charakter treningowy, ma na celu nabycie lub poprawę samodzielności osoby. Innym celem pobytu całodobowego jest także wsparcie wychnieniowe.
- Ustawa nie określa okresu przebywania w nich ani godzin otwarcia danej placówki, dlatego ustawa daje dużą swobodę podmiotom prowadzącym te jednostki do decydowania o zakresie i sposobie funkcjonowania, co powinno wynikać z ich specyfiki i ukierunkowania na realizację określonych zadań.
- Podobnie jak inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, bądź też ich prowadzenie może być zlecone podmiotom niepublicznym. Nie ma również przeszkód, aby ośrodki takie funkcjonowały w ramach porozumień między samorządami np. dla mieszkańców kilku sąsiadujących gmin.

2. Rozwijanie usługi „opieki wychnieniowej” w ramach ośrodków wsparcia z miejscami całodobowymi

- Biorąc pod uwagę cel jakim jest deinstytucjonalizacja usług zasadnym jest rozwój ośrodków wsparcia z miejscami całodobowego pobytu w kierunku świadczenia usług „opieki wychnieniowej” co w znacznym stopniu wsparłoby rodziny i opiekunów osób na co dzień sprawujących opiekę nad osobami wymagającymi pomocy ze względu m.in. na wiek czy niepełnosprawność.

MOŻLIWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZMIANY FUNKCJONOWANIA DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ (DPS)

Obszar nr 15

ŚWIADCZENIE USŁUG ZWIĄZANYCH ZE STAŁYM POBYTEM OSÓB W DOMU POMOCY SPOŁECZNEJ JAKO JEDEN Z ELEMENTÓW FUNKCJONOWANIA DPS

1. Diagnoza faktycznych potrzeb w zakresie świadczenia usług związanych z długoterminowym pobytem osób w DPS

- Utrzymanie zasobów dotychczas świadczonych usług na poziomie niezbędnym i adekwatnym do liczby osób, których stan zdrowia i sytuacja rodzinna uniemożliwiają zapewnienie im opieki w środowisku zamieszkania.
- Umieszczenie osoby w instytucji całodobowej powinno być ostatnim, najmniej pożądanym, ogniwem wsparcia.

2. Wykonanie audytu domu pomocy społecznej w zakresie wskazań do pobytu w tej formie opieki osób w nim przebywających

- Przedmiotowy audyt miałby na celu określenie realnych możliwości powrotu osób przebywających w DPS do społeczności lokalnej.

3. Zmiana standardów funkcjonowania DPS

- Zmiana standardów świadczenia usług przez domy pomocy społecznej w zakresie warunków bytowych, m.in. poprzez ewentualne zapewnienie osobom korzystającym z usług DPS pokoi jednoosobowych i dwuosobowych (w miarę możliwości poszczególnych DPS).

Obszar nr 16

ROZWÓJ USŁUG OPIEKI WYTCHNIENIOWEJ ŚWIADCZONEJ PRZEZ DPS

1. Opieka wytchnieniowa

- Opieka wytchnieniowa świadczona przez dom pomocy społecznej w ramach Programu *Opieka wytchnieniowa dla członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami*.
- Planowane jest wprowadzenie zmian do systemu prawnego w zakresie opieki wytchnieniowej świadczonej przez DPS.

Obszar nr 17

ŚWIADCZENIE USŁUG OPIEKUŃCZYCH DLA OSÓB NIEZAMIESZKUJĄCYCH W DPS

1. Wykorzystywanie zasobów infrastruktury i kadry domów pomocy społecznej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania

- Zgodnie z art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

- Realizacja ww. usług możliwa jest w przypadku DPS, dla których organem prowadzącym jest gmina lub miasto na prawach powiatu, a także w przypadku DPS prowadzonych na zlecenie jednostki samorządu terytorialnego.
- W procesie realizacji lokalnego planu deinstytucjonalizacji usług społecznych, w przypadku podjęcia decyzji o ograniczeniu statutowej liczby miejsc w domu pomocy społecznej, zatrudniany dotychczas wykwalifikowany personel będzie mógł świadczyć usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania osób wymagających wsparcia w tej formie.

2. Realizacja mieszkalnictwa wspomaganego z koszykiem usług w DPS

- Dom pomocy społecznej, jako jednostka organizacyjna pomocy społecznej, zgodnie z art. 53 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej będzie mogła prowadzić mieszkanie wspomagane.
- Prowadzone mieszkanie może stanowić miejsce dokąd kierowani są usamodzielniani mieszkańcy z DPS, bądź też osoby zamieszkujące w środowisku, wymagające wsparcia w tej formie. Przy czym utworzenie mieszkań wspomaganych w DPS nie może mieć charakteru zmian pozorowanych. Istotne jest aby tworzone mieszkania wskutek stosownego wyodrębnienia organizacyjnego i infrastrukturalnego w sposób zasadniczy różniły się od pobytu całodobowego w domu pomocy społecznej i dawały osobom w nich przebywającym możliwość prowadzenia niezależnego życia, zapewniając jednocześnie wsparcie dostosowane do ich indywidualnych potrzeb.

3. Tworzenie ośrodków wsparcia przy domach pomocy społecznej

- Zgodnie z art. 111 ustawy o pomocy społecznej w celu realizacji zadań pomocy społecznej gmina może tworzyć również inne jednostki organizacyjne.
- Gmina może połączyć dom pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku lub dla osób przewlekle somatycznie chorych z ośrodkiem wsparcia przeznaczonym dla osób starszych. W przypadku takiego połączenia ośrodek wsparcia działa w strukturze domu pomocy społecznej.

Obszar nr 18

DOKONYWANIE PRZEZ DPS DIAGNOZ POD KĄTEM MOŻLIWOŚCI USAMODZIELNIENIA MIESZKAŃCÓW

1. Opracowanie i przeprowadzenie diagnoz

- Indywidualne diagnozy mieszkańców – dom pomocy społecznej dokonuje diagnozy w zakresie możliwości usamodzielnienia i prowadzenia „niezależnego życia” poza placówką.
- Przedmiotowa ocena jest dokonywana we współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej czy centrum usług społecznych i lokalnymi koordynatorami DI, a także przedstawicielami ustawowymi.
- W szczególności istotne jest dokonywanie diagnozy w przypadku osób przebywających w DPS dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych z niepełnoprawnością intelektualną, także pod kątem objęcia pieczę zastępczą, ewentualnie procesem adopcji.

2. Tworzenie Indywidualnych Planów Usamodzielnienia Mieszkańca DPS

- W przypadku, gdy indywidualna diagnoza wskazuje na możliwość usamodzielnienia mieszkańca, DPS podejmuje działania zmierzające do jego usamodzielnienia.
- W takim przypadku mieszkaniec ma przygotowany tzw. Indywidualny Plan Usamodzielnienia Mieszkańca, który jest częścią indywidualnego planu wsparcia mieszkańca.

MOŻLIWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE ZMIANY FUNKCJONOWANIA PLACÓWEK UDZIELAJĄCYCH TYMCZASOWEGO SCHRONIENIA OSOBOM BEZDOMNYM

Obszar nr 19

ZMIANA SPOSOBU FUNKCJONOWANIA PLACÓWEK DLA OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI

1. Przekształcenie dotychczasowych placówek dla osób w kryzysie bezdomności w zespolone mieszkania wspomagane

- Schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, jako jednostki organizacyjne pomocy społecznej, zgodnie z art. 53 ustawy o pomocy społecznej, mogą prowadzić mieszkania chronione, a po wprowadzeniu zmian ustawowych – mieszkania wspomagane.
- Prowadzone mieszkania mogą stanowić miejsce gdzie kierowane będą usamodzielniane osoby bezdomne, opuszczające placówki udzielające tymczasowego schronienia bądź też osoby ze środowiska, w ramach metody „najpierw mieszkanie”.

2. Przekształcenie placówek udzielających tymczasowego schronienia w placówki o charakterze interwencyjnym

- W miarę rozwijania rozwiązań mieszkaniowych dla osób bezdomnych, należy stopniowo wprowadzać ograniczenia w podaży instytucjonalnych form pomocy osobom bezdomnym, przekształcając je w wielofunkcyjne placówki interwencyjne służące pomocy doraźnej na czas do zapewnienia rozwiązania mieszkaniowego. Mogą wówczas jednocześnie stanowić bazę dla specjalistów, np. streetworkerów pracujących z osobami bezdomnymi w środowisku.

MOŻLIWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WSPARCIA DZIECKA I RODZINY ORAZ PIECZY ZASTĘPCZEJ

Obszar nr 20

WZMOCNIENIE PROCESU USAMODZIELNIENIA PEŁNOLETNICH WYCHOWANKÓW PIECZY ZASTĘPCZEJ

1. Organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia

- Pomoc w realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia w konsultacji z opiekunem usamodzielnienia, którym może być osoba tworząca rodzinę zastępczą, prowadząca rodzinny dom dziecka, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, osoba będąca w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej wychowawcą lub psychologiem, lub inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą i zaakceptowana przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.
- Rozwój specjalnych ścieżek rozwoju dla młodzieży opuszczającej pieczę zastępczą (coaching i tutoring).
- Współpraca z instytucjami lokalnego rynku pracy na rzecz wzmocnienia zatrudnienia dla osób opuszczających pieczę zastępczą (doradcy zawodowi).

2. Tworzenie i udostępnianie mieszkań dla osób usamodzielnianych opuszczających pieczę zastępczą

- Zapewnienie pomocy i wsparcia osobie usamodzielnianej opuszczającej pieczę zastępczą stanowi, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zadanie własne powiatu. Osobie tej udziela się pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia, pomocy prawnej i psychologicznej.
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nie precyzuje form pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pozostawiając inicjatywę w tym zakresie podmiotom zobowiązanym do tej pomocy.
- Zgodnie z przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wniosek o udzielenie pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych składa się w powiecie właściwym ze względu na miejsce osiedlenia się osoby usamodzielnianej.
- Należy nadmienić, że formę wsparcia dla osoby usamodzielnianej stanowi również mieszkanie wspomagane.
- Tworzenie lokalnych programów mieszkaniowych dla osób opuszczających pieczę zastępczą (tzw. bon społeczny, TBS, umowy z lokalnymi przedsiębiorcami, wykorzystanie tzw. przedsiębiorstw rodzinnych).

Obszar nr 21

WZMOCNIENIE WSPÓŁPRACY MIĘDZY JEDNOSTKAMI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W ZAKRESIE DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ

1. Zawieranie porozumień między gminą a powiatem w przedmiocie powierzenia zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej

- Porozumienie między gminą a powiatem ma charakter porozumienia administracyjnego, o którym mowa w art. 46 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.
- Powiat zgodnie z zapisami porozumienia może powierzyć określone zadania jednostkom samorządu terytorialnego szczebla gminnego, które możliwe są do zrealizowania przez wskazaną jednostkę.
- Porozumienie pomiędzy gminą a powiatem ma szczególne znaczenie w oferowaniu wsparcia rodzinom zastępczym spokrewnionym z dzieckiem.
- Gmina ponosi częściowo koszty utrzymania dziecka w pieczy zastępczej na terenie powiatu (10–50% w zależności od czasu przebywania dziecka w pieczy zastępczej), co w sytuacjach zawarcia porozumienia mogłoby zostać uwzględnione.

Obszar nr 22

WZMOCNIENIE DZIAŁAŃ NA RZECZ WSPIERANIA DZIECKA I RODZINY, W TYM RODZIN ZASTĘPCZYCH ORAZ RODZINNYCH DOMÓW DZIECKA, W ZAKRESIE WYPEŁNIANIA FUNKCJI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH

1. Tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego

- Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych należy do zadań własnych gminy. Zadania te obejmują:
 - a) zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa,
 - b) organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających (zawieranie umów),
 - c) prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci.
- Działania podejmowane przez pracowników socjalnych i asystentów rodziny na rzecz wsparcia rodziny, mające na celu utrzymanie rodziny w jej podstawowej strukturze oraz umożliwienie powrotu dziecka do rodziny w przypadku umieszczenia go w pieczy zastępczej, to m.in. diagnozowanie problemów rodziny, udzielanie wsparcia rodzinom w przezwyciężaniu trudności opiekuńczo-wychowawczych, współpraca z koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej na rzecz spójnych planów dotyczących dziecka i rodziny, organizowanie warsztatów, grup wsparcia i szkoleń dla rodzin biologicznych).

Obszar nr 23

INTENSYFIKACJA I WZMOCNIENIE DZIAŁAŃ NA RZECZ RODZINNYCH FORM PIECZY ZASTĘPCZEJ

1. Tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych

- Tworzenie warunków do powstania i funkcjonowania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych może być realizowane m.in. poprzez budowę / zakup / adaptację lub też dostęp do nieruchomości, przeznaczonych dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka na czas sprawowania pieczy zastępczej. Działania te mogą być prowadzone na podstawie porozumień z samorządem gminy, który dysponuje zapleczem infrastrukturalnym.
- Wsparcie psychologiczne osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej realizowane jest przy pomocy koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.
- Istnieje możliwość podniesienia przez radę powiatu kwoty wynagrodzenia dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka, a także przyznania rodzinie zastępczej lub prowadzącemu rodzinny dom dziecka świadczeń, dodatków i dofinansowań fakultatywnych.
- Rozwój rodzicielstwa zastępczego poprzez stosowanie specjalnych form wsparcia dla osób pełniących tę funkcję przez pracodawców – dobry klimat dla lokalnych opiekunów zastępczych.
- Zapewnianie pomocy w rodzinach zastępczych poprzez zatrudnienie osoby do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich.
- Zapewnienie funkcjonowania rodzin pomocowych, które umożliwiły skorzystanie z przysługującego ustawowo urlopu rodzinom zawodowym, zgodnie z ich wnioskami.

2. Organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka

- Organizacja szkoleń zarówno dla istniejących rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka, jak również dla kandydatów do pełnienia powyższych funkcji, a także aktywne pozyskiwanie kandydatów i rzetelne przekazywanie informacji na temat zdobycia wymaganych kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.
- Dysponowanie stałą ofertą szkoleń dostępnych w przypadku zgłoszeń potencjalnych kandydatów, bądź szkoleń w zakresie wsparcia i pomocy w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych dla istniejących już rodzin zastępczych lub prowadzących rodzinne domy dziecka.
- Intensyfikacja działań w celu poszukiwania kandydatów na rodziny zastępcze oraz prowadzących rodzinne domy dziecka.
- Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji rodzin zastępczych poprzez udział w warsztatach kompetencji rodzicielskich.

3. Organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej

- Organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania:
 - a) grup wsparcia,
 - b) specjalistycznego poradnictwa,
 - c) regionalnych lub powiatowych centrów wsparcia pieczy zastępczej.

4. Propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego

- Prowadzenie kampanii informacyjnych i działań w zakresie powstawania rodzinnych form pieczy zastępczej.
- Wdrożenie instytucji lokalnych liderów na rzecz rodzicielstwa zastępczego spośród czynnych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz placówek rodzinnych.
- Powoływanie przedstawicieli rodzicielstwa zastępczego do rady gminy i rady powiatu jako ciał doradczych.
- Propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego w lokalnych mediach. Przybliżanie opinii publicznej zagadnień związanych z pieczą zastępczą poprzez umieszczanie ogłoszeń oraz spotów reklamowych wraz z rozpowszechnianiem ulotek na ten temat.

5. Tworzenie warunków zbliżonych do rodzinnych form pieczy zastępczej

- Modernizacja i przekształcenie już istniejących placówek opiekuńczo-wychowawczych w formy zbliżone do rodzinnych domów dziecka.
- Wykorzystanie potencjału osobowego placówek opiekuńczo-wychowawczych na rzecz świadczenia specjalistycznych usług lokalnych.
- Zmiany dotyczące infrastruktury placówek opiekuńczo-wychowawczych przez wykorzystanie obecnych lokali na inne instytucje (dla seniorów, opieka wytchnieniowa, dla osób z niepełnosprawnościami, żłobki i przedszkola, inne instytucje użyteczności publicznej), a pozyskiwanie mieszkań na cele związane z prowadzeniem małych specjalistycznych placówek.
- Zapewnienie istniejącym małym placówkom opiekuńczo-wychowawczym możliwości świadczenia dla dzieci i młodzieży specjalistycznych usług terapeutycznych.
- Dokonanie dokładnej analizy sytuacji dzieci w różnych instytucjach całodobowych w celu przygotowania dla nich indywidualnych planów rozwojowych.

Obszar nr 24

WSPARCIE PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI PIECZY ZASTĘPCZEJ POPRZECZ REALIZACJĘ PROJEKTÓW W RAMACH REGIONALNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

1. Realizacja projektów w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych dla poszczególnych województw

Realizacja projektów w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych dla poszczególnych województw, dotyczących m.in. tworzenia mieszkań; aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem, w tym dzieci i młodzieży korzystającej z form pieczy zastępczej; zwiększenia dostępności do usług społecznych, które między innymi zapewniają specjalistyczne wsparcie systemu pieczy zastępczej poprzez kształcenie kandydatów na rodziny zastępcze, prowadzących rodzinne domy dziecka, jak również doskonalenie osób już sprawujących pieczę zastępczą.

Realizacja projektów unijnych na rzecz wsparcia dla rodzin zastępczych.

